

СОЦІАЛЬНА ПСИХІАТРІЯ

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ ІЗ ЗАХВОРЮВАННЯМИ ПСИХІКИ

На сьогодні лікування людей із психічними розладами має за мету не просто позбавити хворого від симптомів хвороби, а й повернути його до повноцінного соціального функціонування. Одним із методів ефективної реабілітації є арт-терапія. Цей невербальний спосіб комунікації із суспільством у психіатричній практиці особливо значимий, оскільки у досить значної частини пацієнтів відмічається обмежена здатність до спілкування та вираження своїх хворобливих переживань. За допомогою арт-терапії хворі психіатричних лікарень можуть підтримувати і розвивати комунікативні навички, переносячи на полотно свої переживання, настрої та думки. У більшості випадків творча робота викликає у пацієнтів позитивні емоції, допомагає подолати апатію і налагодити колективні взаємовідносини. Цінність арт-терапії полягає ще й у тому, що вона може бути ефективно застосована практично при всіх видах психічних розладів і у різних вікових групах.

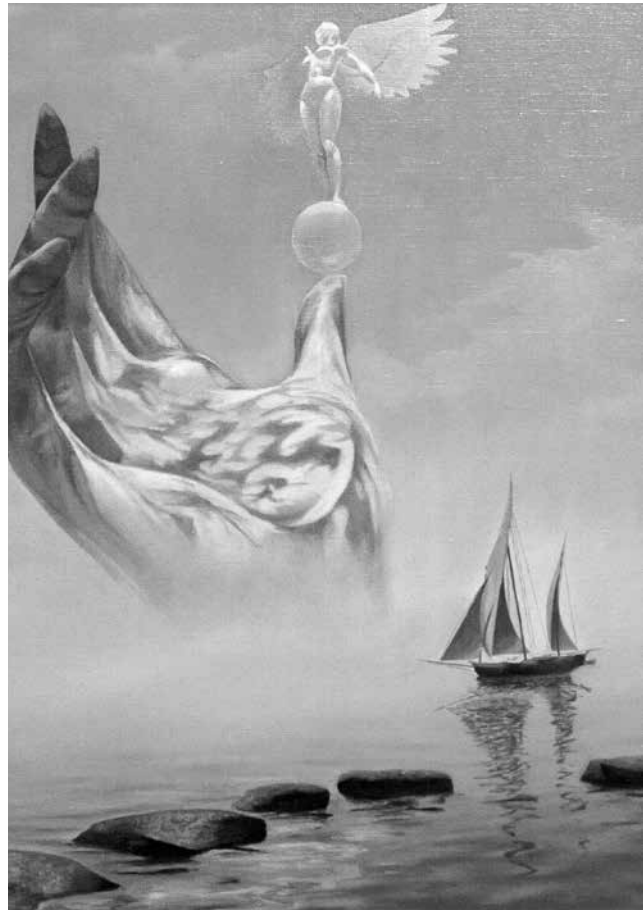
За ініціативою Українського науково-дослідного інституту соціальної, судової психіатрії та наркології МОЗ України в рамках проекту «Мистецтво, що об'єднує всіх!» 5-6 листопада 2015 р. в Українському домі відбулося бієнале під назвою «Діагноз: художник!». На виставці були представлені роботи пацієнтів психіатричних клінік з усіх куточків України, професійних художників та аматорів. Усього було експоновано 137 робіт, 80% з яких створили люди із психічними захворюваннями. Більшість авторів представлених робіт побажали залишитися анонімними.

Захід мав на меті розкрити творчий потенціал осіб із вадами психічного здоров'я, підкреслити важливість реабілітації та соціальної адаптації, привернути увагу до мистецтва як зразка арт-терапії, що дозволяє пацієнту із психічними розладами реінтегруватися у повноцінне суспільне життя.

Ця соціально значима подія покликана сприяти формуванню позитивного іміджу психіатричної галузі, привертанню уваги громадськості до потреб осіб із вадами психіки та вирішенню актуальних проблем системи охорони психічного здоров'я.

На виставці «Діагноз: художник!» були присутні психіатри, психологи та соціальні працівники з багатьох регіонів України. Лекції для спеціалістів розпочалися з виступу директора Українського науково-дослідного інституту соціальної, судової психіатрії та наркології МОЗ України, доктора медичних наук Ірини Яківни Пінчук, яка присвятила свою доповідь темі «Війна. Травма. Зцілення. Досвід Хорватії (20 років потому)».

У доповіді зокрема йшлося про те, що у Хорватії для ефективного реформування психіатричної галузі

було прийнято три державні програми, які мали на меті покращити психосоціальне благополуччя людей із захворюваннями психіки, створити ефективну систему профілактики та лікування психічних розладів. За основу був взятий досвід Ізраїлю. У післявоєнний період у Хорватії розпочався стрімкий розвиток служб психічного здоров'я. Була створена спеціальна піраміда психосоціальних втручань, і тільки на її вершині були спеціалізовані психіатричні послуги. Водночас швидко розвивалися альтернативні форми надання психіатричної допомоги, відбувалася інтеграція психіатричних послуг у первинну ланку медичної допомоги з налагодженням тісної міжвідомчої співпраці. Уряд Хорватії профінансував створення 33 центрів психосоціальної реабілітації. Варто зазначити, що інформація щодо звернень до психолога під час війни та 10 років потому була строго конфіденційною. На думку хорватських лікарів-психіатрів, діагноз посттравматичного стресового розладу (ПТСР) – це та подяка, яку вони могли висловити ветеранам. Однак це призвело до гіпердіагностики даного розладу.

Доповідач закликала прислухатися до порад колег з інших держав, які вже пройшли всі етапи організації та надання психологічної підтримки військовослужбовцям.

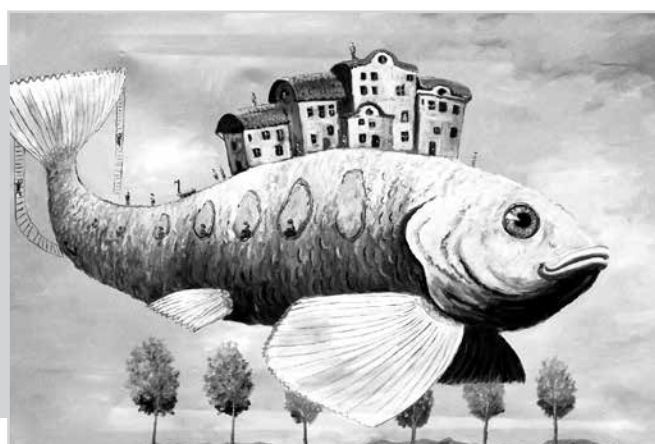
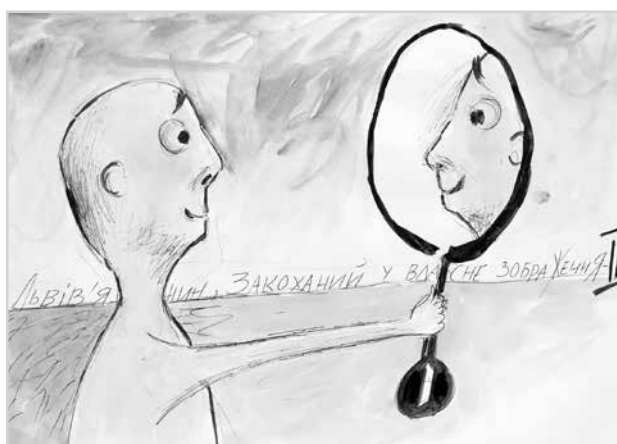
Вона зауважила, що на сьогодні перш за все треба говорити про психосоціальне благополуччя та психосоціальну складову при роботі з людьми, які потребують нашої уваги. Необхідно змістити акцент з надання психіатричної допомоги на охорону психічного здоров'я. Також важливо повернути увагу держави, налагодити тісну взаємодію між відомствами, що задіяні у наданні допомоги, відмовитися від політики стримування витрат на охорону психічного здоров'я. Зважаючи на ситуацію, що склалася в Україні, перед спеціалістами психіатричної галузі поставили нові цілі й завдання. На сьогодні існує нагальна необхідність у розробці та впровадженні ефективних програм реабілітації військовослужбовців, членів їх сімей та осіб, що були евакуйовані із зони бойових дій. Саме реабілітація може стати тим рятувальним методом, за допомогою якого можна буде допомогти людям із симптомами ПТСР повернутися до повноцінного суспільного життя, оскільки люди, які пережили травматичні події, не завжди охоче йдуть на контакт з лікарем і рідко звертаються за професійною допомогою. Арт-терапія як один із видів реабілітації може допомогти їм зняти напругу, перенести свої переживання на папір. Під час занять малюванням людина з ПТСР може дистанціюватися від травматичних переживань, адже вони зберігаються саме у невербальних образах.

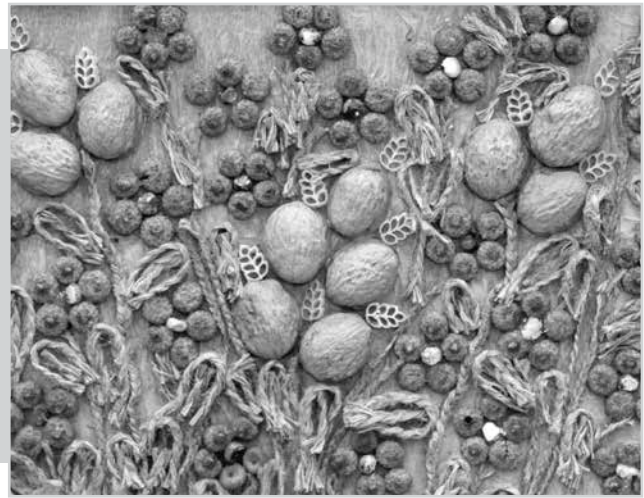
Серед завдань на майбутнє І.Я. Пінчук назвала стандартизацію психіатричної допомоги шляхом впровадження клінічних протоколів; приведення спеціальностей в психіатричній галузі до міжнародних стандартів; зміни освітніх програм для спеціалістів; удосконалення

правової бази; розробку освітньої програми для населення через ЗМІ; створення програм реабілітації та профілактики психічних розладів.

Завідувач кафедри психосоматичної медицини і психотерапії НМУ ім. О.О. Богомольця О.С. Чабан представив присутнім доповідь на тему «Постпсихіатрія та нейропсихофармакологічні портрети пацієнтів з шизофренією», яка була присвячена виникненню постпсихіатрії як закономірного запиту сьогодення, її розумінню, пошуку ідеального балансу психофармакології та ресоціалізації пацієнта. Представлені в доповіді портрети хворих на шизофренію ілюстрували особливості, які повинен враховувати лікар у повсякденній практиці для ефективного лікування та підвищення якості життя людей із захворюваннями психіки.

Деякі століть тому тогочасні психіатри метою терапії психічних розладів називали повне одужання пацієнта, через певний проміжок часу метою лікування вважали вдало і швидко «обірваний» психотичний епізод, перехід захворювання в стадію ремісії. На сьогоднішній день метою терапії є відновлення повноцінного соціального функціонування. З кожним роком пацієнти з шизофренією все більше інтегруються в здоровий соціум, створюючи новий запит цього соціуму до власної еволюції. Прикладом такої еволюції є переосмислення гуманізму, альтруїзму, терпимості одночасно з підвищеним запитом на культові твори, які ґрунтуються на ідеях розщеплення, деперсоналізації, езотерики. Суспільство все менше вірить науковцям.

На сучасному фармацевтичному ринку представлена велика кількість медикаментозних препаратів, які покликані полегшити перебіг хвороби пацієнтів з психічними розладами. Найближчим часом створення революційних молекул з новими терапевтичними мішенями навряд чи відбудеться. На сьогодні найоптимальнішими препаратами вибору при лікуванні психозів, у тому числі шизофренії, є атипичні нейролептики. Вони здатні ефективно лікувати психопатологічні прояви з мінімальними побічними ефектами та найменше знижують когнітивні функції. До того ж, антипсихотики нового покоління здатні сприяти реадaptaції та ресоціалізації пацієнтів з шизофренією.

Вибір того чи іншого представника даної групи залежить від багатьох факторів, включаючи індивідуальні характеристики пацієнтів. Згідно з оновленими рекомендаціями Національного інституту здоров'я та вдосконалення медичної допомоги Великої Британії (NICE), вибір антипсихотичного лікування повинен базуватися на можливих перевагах та побічних ефектах кожного препарату, включаючи метаболічні (набір ваги та діабет), екстрапірамідні (акатазія, дискінезія та дистонія), кардіоваскулярні (подовження інтервалу QT), гормональні (підвищення рівня пролактину в плазмі) ефекти.

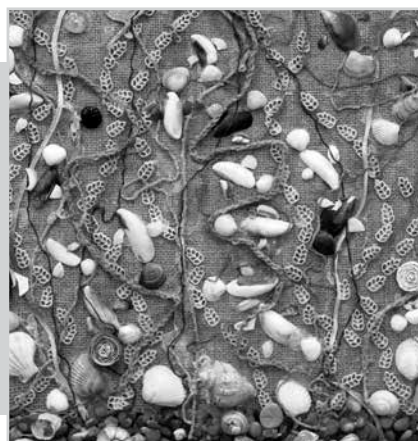
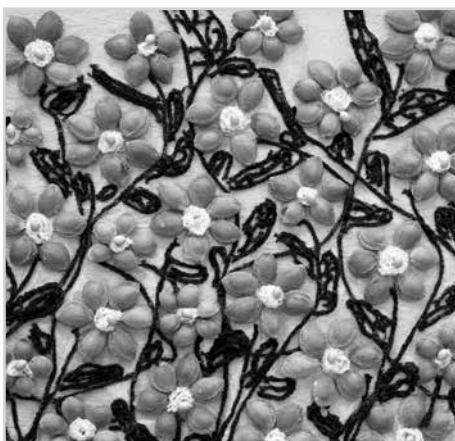
Куратором бієнале став Альберт Олександрович Фельдман, військовий психолог ізраїльської армії у відставці. Головною метою цієї виставки він назвав соціалізацію пацієнтів психіатричних лікарень через творчість. На думку доповідача, творчість аутсайдерів, людей, які

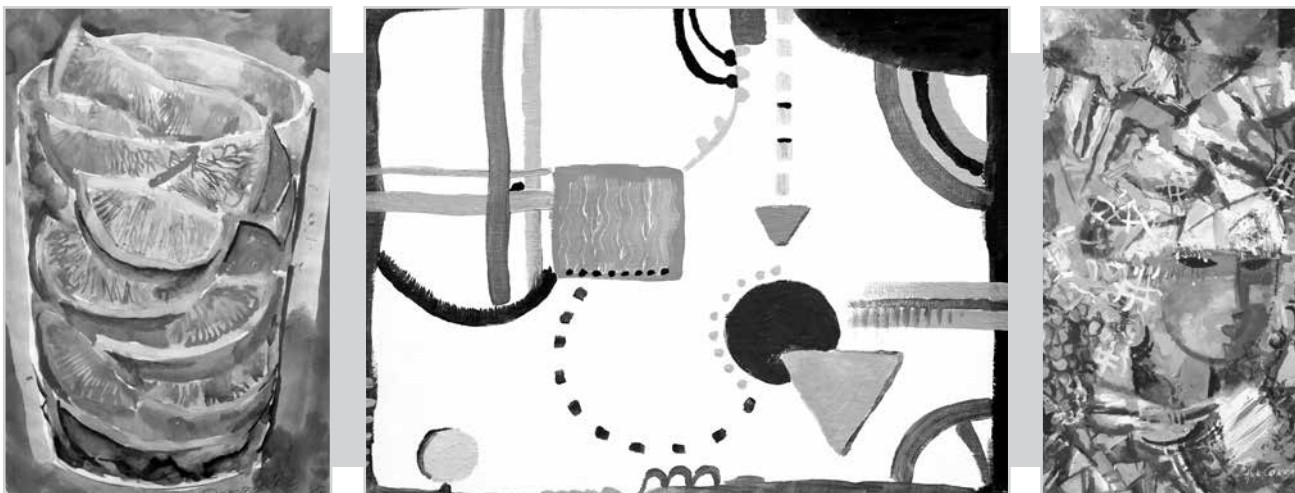
вийшли за встановлені межі, кинувши виклик суспільству, є досить цінною. Вона привертає до себе увагу суспільства, бо зображені на одному подиху образи народились у результаті особистих переживань.

Тоді як інші митці відшліфовують свої навички шляхом тривалої і скрупульозної підготовки і навчання, людина з психіатричним діагнозом робить зліпок свого емоційного стану, переносячи його на полотно. Такі роботи відрізняються простотою і чутливістю, яка притаманна дитячому малюнку. Вони часто ігнорують норми, тренди і не підкоряються моді. Їх емоційність природна, але водночас стихійна і необмежена, і саме тому так привабливо.

На перший погляд, роботи таких художників виглядають неестетично, але в той же час вони продаються за сотні тисяч доларів. Це можна пояснити тим, що сприйняття і оцінка витворів мистецтва є дуже суб'єктивною. Тому питання визначення межі між божевіллям і геніальністю залишається риторичним. Художники з душевними хворобами кинули виклик суспільству, роблячи спробу зруйнувати стереотипи і обмеження, які стримують практично кожну людину. Через їхні малюнки досить часто можна простежити усі стадії розвитку хвороби і переживань.

Також творчість аутсайдерів вирізняється своєю відчуженістю. Вони не думають над тим, як їхню роботу сприймуть колеги чи мистецтвознавці, за скільки вони зможуть її продати чи як вона буде виглядати на стіні. Для них не існує норм і обмежень, трендів і моди. Експресія форм багатьох картин, створених психічно хворими людьми,

вважає. А все тому, що вони не використовують визнані техніки і кольори, їхня енергія не обмежена рамками, вони зображають так, як відчувають серцем. І хоча рідко в таких картинах можна побачити чітке обличчя чи реальний об'єкт, робота на підсвідомому рівні привертає увагу. Тому звичайному художнику, який створює насамперед комерційний продукт, дуже складно домогтися таких результатів.

Роботам аутсайдерів притаманна автентичність. Тоді як епатажу в художніх академіях присвячують цілі курси, психічно хворі люди з легкістю можуть знайти свіжий, не схожий ні на що образ, адже це продукт їхньої особистої уяви і переживань.

Свій виступ Альберт Фельдман завершив розповіддю про український Арт-брют центр, про який, на жаль, мало відомо широкому загалу. Мало хто знає, що в Західній Україні хворий з синдромом Дауна протягом тривалого часу створював малюнки, використовуючи для цього перегній, землю, пережовану траву. Він не вмів писати, а свої відчуття передавав через малюнок. Готові роботи він надсилав брату, дисиденту, який сидів у тюрмі. Якимось чином його малюнки опинилися у Франції, і там їх сприйняли як великі витвори мистецтва. Коли брат вийшов із тюрми, він забрав художника в Київ, де

той малював до кінця свого життя, залишивши після себе дуже багато картин. Колекція його робіт розміщена в музеї «Дім Богдана», який є єдиним музеєм арт-брют мистецтва на пострадянському просторі.

Альберт Фельдман наголосив, що мистецтво – це проєктивна методика психології і геніальна можливість соціалізації пацієнтів. Арт-терапія здатна вивести на поверхню найглибші ресурси людської психіки та підсвідомості, допомагаючи пацієнту реінтегруватися у суспільне життя. Процес залучення до мистецтва – це та соломинка, через яку пацієнт наповнює своє життя. Через фарби хворі можуть проявити себе, свої емоції і переживання, які неможливо висловити вербально. Беручи пензель у руки, вони наповнюють своє життя сенсом. А. Фельдман закликав присутніх спеціалістів давати можливість своїм пацієнтам розвивати їх творчий потенціал. Створення груп арт-брют мистецтва або арт-терапії може стати серйозним стимулом для творчості та реабілітації пацієнтів психіатричних клінік.

Підготувала Тетяна Ільницька

*Матеріал вперше опублікований в журналі
НЕЙРОNEWS© №10(74)/2015*